

ВЧИТУВАННЯ І ПЕРЕЧИТУВАННЯ: ПРО НЕВИЧЕРПНІСТЬ СМИСЛІВ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Моклиця М. Леся Українка: деконструкція прочитань: Монографія.
Київ: Видавничий дім «Кондор», 2022. 432 с.

Нова монографія Марії Моклиці вже своєю назвою актуалізує центральну інтенцію цілого наукового дослідження — переосмислення, перепрочитання, реінтерпретація, ґрунтовна літературознавча ревізія творчості Лесі Українки задля віднаходження в ній нових ключів, символічних ейдосів, імпліцитних сенсів, скоригування дотеперішніх оцінок і шаблонних суджень, успадкованих ще від радянського літературознавства. По суті, ця книжка закладає цікаву матрицю в осягненні творчого феномену Лесі Українки — шляхом *ad fontes*, тривкого наукового вчитування, відшукування прихованих ідей та істин у самих творах письменниці, поступового зближення чи навіть інтелектуального злиття з її внутрішнім світом. У вдумливому збагненні творчого універсуму Лесі Українки авторка намагалася, «мов магічною лампою» (за І. Франком), освітити інтелектуальний світогляд улюбленої письменниці, максимально наблизити її до читача, встановити отой оптимальний горизонт естетичного розуміння поміж двома континуумами — авторським і дослідницьким. Захоплює те, що М. Моклиця робить це напрочуд легко, виважено, цікаво і відкривавчо, з присутньою полемікою з попередниками, фаховою ревізією усталених чи, за її словами, «затверділих версій прочитання» Лесиних творів. Їй вдається скоригувати стереотипні моделі в дотеперішньому сприйнятті феномену Лесі Українки, як-от: традиціоналізм, атеїзм, індивідуалізм, статус соціалістки-народниці, дошукуючи об'єктивних формул розуміння. Важливо, що дослідниця шукає опертя в працях сучасників, у листовних коментарях, творах самої письменниці, переосмислюючи хиткі, ідеологічно заангажовані й непевні рецептивні версії.

Діапазон порушеної в монографії проблематики вражає своєю широтою і розмаїттям підходів: рецепція та інтерпретація, психоаналіз, психологія творчості, стильова своєрідність, поетика, генологія, естетика, контактологія. І при цьому авторці вдалося охопити значну частину творчості Лесі Українки, дібрати до її писань власний герменевтичний код і завважити художньо-символічну унікальність кожного тексту.

Спосіб деконструкції у монографії постає дуже вдалою методологічною призмою, зорієнтованою на пропозицію інтелектуальної дискусії, нової інтерпретації й декодування текстів письменниці, аби максимально удоступнити їх зрозуміння, позбавити від стереотипних нашарувань, які за інерцією просякнули й сучасну літературознавчу лектуру. Цікавою також є спроба переглянути / деконструювати й по-

новаторськи осмислити часто перебільшені впливологію і тематичні зближення Івана Франка і Лесі Українки, об'єднання їх в одну письменницьку групу.

Мовлячи про стильові ознаки, М. Моклиця слушно застерігає від стереотипної декларативності в маркуванні творчості Лесі Українки прикметами чи то лише неокласицизму, чи то неоромантизму, чи загальніше — модернізму. Цього замало, бо, на її думку, треба глибше «показати, як працює модерністський тип творчості», адже «модернізм кожного талановитого автора треба роздивлятися і впізнавати заново» (с. 66). У спробі інтерпретаційних інновацій авторки є намагання простежити різноманітні творчі інспірування письменниці, зважаючи на всілякі чинники її психотворчої конституції: «Інтерпретаційна, як і рецептивна, модель мусить врахувати світогляд і естетику, на яких постанала авторська творчість» (с. 66).

До безсумнівних здобутків у монографії належать розмисли про унікальність модернізму Лесі Українки, фольклорний міфологізм «Лісової пісні», простеження духовного укладу письменниці крізь призму психоаналітичного нарративу й відшукування в її творах символічних кодів автопсихопроєкції — чи то в любовних колізіях героїв її драм, чи то в діагностиці душі персонажів і проблемах гендерної психології.

Опертя авторки на текстологічні засади, спроби зазірнути за лаштунки чернетки, побачити у бінарності рукописів антитетичність раціонального й позаціонального відкривають у монографії приховані імпульси творчого процесу, виявляючи цікаві внутрішні іпостасі мисткині — «вродженої віршувальниці» (с. 169), «інтелектуалки з розумом іронічно-саркастичного складу» та скомплікованим «духовно-чутливим укладом» (с. 172).

Дуже ґрунтовно в монографії зревізовано жанрово-стильову парадигму творчості Лесі Українки. Вступні теоретичні експлікації про поняття стилю і жанру присутньо оперті на реальному художньому матеріалі. Так зроблено значний поступ в ідентифікації авторського стилю, причому дослідниця слушно обстоює думку про стильовий еkleктизм і водночас цілісність творчості Лесі Українки, мовлячи про її невинну жанрово-стильову еволюцію та прикмети родового синтезу — епізацію й діалогізацію лірики, драматизацію епосу. М. Моклиця по-новому підійшла чи, по суті, «реабілітувала» цікаву царину прозової спадщини письменниці, звернувши увагу на її типажний ряд, гендерну проблематику, зокрема фемінну психологію, й навіть цікаві спостереження про інтертекстуальну природу її прозопису, перегуки з М. Метерлінком, І. Франком, О. Кобилянською.

Заглиблюючись у своєрідність поетики драматичної творчості, авторка виокремлює важливу її особливість — т. зв. словесний агон, пропонуючи його «розглядати у тісному зв'язку з загальною еволюцією драматичної творчості Лесі Українки» (с. 308). Дуже цікаво читаються її інтерпретаційні розмисли про ту чи ту драму, з яких постають нові оригінальні ідеї. Водночас монографія є прогностичною, такою, що фахово анонсує ті лакуни лесезнавства, які ще потребують ґрунтовних студій, як-от ретельне наукове опрацювання листування з подальшою перспективою створення інтелектуальної біографії Лесі Українки. Як справедливо зазначає авторка,

листування варто досліджувати не лише на предмет уточнення історії створення художніх текстів чи як біографічний документ, а також в автоінтертекстуальному ключі, адже неозброєним оком видно, як багато перегуків між фікційною і нефікційною творчістю Лесі Українки (с. 218).

Вельми продуманою є загальна архітектоніка цієї монографії, в якій, мов у вервечці, один за одним нанизуються твори Лесі Українки, які пройшли крізь пильну увагу й вдумливе прочитання дослідниці. Авторка часто вдається до нагромодження запитань, рефлексій, дискусійної риторики, свідомо розуміючи відкритість і повсякчасну актуальність окремих питань. Книжці притаманна внутрішня інтрига, тому вона читається з великою цікавістю. Без сумніву, нова монографія Марії Моклиці знайде свого інтелектуального читача й стане ще одним вагомим здобутком сучасного лесезнавства.

Алла ШВЕЦЬ
м. Львів

Отримано 30 серпня 2022 р.